

Jugoslavija gre skozi veliko in težko tragedijo

"NEODVISNA" HRVATSKA IMA SLABO SREČO Z "ZASCITNICO". — KRALJ PETER BO IMEL SVOJ PRVI GOVOR. — APEL SLOVENSKIH MINISTROV. — BEDA V SRBIJI

Paveličevi ljudje na Hrvatskem store vse kar morejo, da bi med Hrvate zasejali fanatično sovrašto do Srbov. In res se Srbi po Hrvatskem preganjani od Paveličevih "ustašev" da jih niti Nemci ne bi mogli bolj kruto.

Mnogo pobojev

Zivljenje Srba je na Hrvatskem sedaj brez vrednosti. Srbi, ki so se za odpor proti Nemčiji organizirali v "četnike" (podtalno obrambno gibanje), imajo opraviti tudi s hrvatskimi teroristi. Paveličevi tolovaji jih načašča provokacija, da imajo potem pretvezo za eksekucije. Hrvatska "vlada" je poleg Židov proglašila tudi Srbe za "nečiste". Vsled tega ne smejo v javne lokale, nego samo v svoje, kakor Židje.

Ako se bo to divjanje Paveličevega režima nadaljevalo, bo res zanetil sovrašto med ta dva naroda, da ga bo po zmagi zaveznikov še dolgo potem težko pogasiti. Kajti Srbi tega, kar počno z njimi, ne bodo potabilni.

Kriza v "neodvisnosti"

Paveličev režim torej v zatiranju Srbov dobro uspeva. Zelo malo sreče pa ima v notranji in vnanji politiki. Večina hrvatskega naroda se napram "svobodi", ki sta mu jo dala Mussolini in Hitler, vede pa nino. Pozivi na ljudstvo, da naj z vlado navdušeno sodeluje, dobe malo odziva. Ljudje delajo to, kar absolutno morna. Večina voditeljev prejšnje hrvatske seljaške stranke se je umaknilo iz politike, ker Paveliču nočajo pomagati, svobodno po svojem prepričanju pa ne smejo delovati.

Jeza na "zaščitnico"

Vsi Paveličevi oklici, da naj se Hrvati navdušijo za "osvoboditeljico" Italijo, so padli na gluhu ušesa. "Hrvatski" kralj Spoleto si ne upa na Hrvatsko, Hrvate boli, ker jim je Italija vzel Dalmacijo, pa so jo vsled tega še bolj zamrzili. To je Italiji prav prišlo, pa si je vzel še več hrvatskih krajev, češ, da vladar "neodvisne" ni mogla napraviti red v njih, pa je morala vsled tega storiti to italijanska armada. Vlada v Rimu daje Hrvatski tudi na druge načine razumeti, da je

V SOBOTO, NEDELJO IN PONDELJEK BODO DNEVI SNPJ

Pričakuje se, da se na weekend tega tedna "zbere v Chicagu tisoč članov SNPJ in priateljev, da praznujejo vsakletni SNPJ Day, cigar glavna prireditve se vrši na Delavski praznik prvi pondeljek v septembetu.

Glavni stan letočnjega slavlja bo v dvorani SNPJ, kjer se bodo udeleženci vpisali, dobili informacije in tu bo tudi kuhinja in obednica, kjer se bo serviralo hrano in pičajo ves dan. Dalje bodo prireditve v Lawndale Masonic templu, piknik pa bo v pondeljek.

Vsem zunanjim gostom kličemo, Dobrodošli!

NEMŠKI BOMBNIKI "POZABILI" NA LONDON

Od kar je Hitler pričel vojno z Rusijo, so dobili Londončani čas, da popravijo od bomb razdrte ceste, mostove in pa poskodovane hiše. V času nemške letalske ofenzive na London in druga angleška mesta je prebivalstvo silno trpelo. Sedaj pa so Hitlerjevi "ori" zaposleni v Rusiji. Gornja slika predstavlja posledice enega nemških zračnih napadov na London. Nekaj bomba je porušila most in Angleži so v naglici zgradili začasne, da se je promet mogel nadaljevati.

PRESOJANJA DOGODKOV DOMA IN PO SVETU

V Franciji obeta vlada v Vičiju in nemška okupacijska oblast v Parizu visoke nagrade, do vsote \$20,000, vsakemu, kdor ji izda sabotažnike. Nemci tudi prete, da bo moral za vsakega ubitega nacističkega uradnika, ali za druga dejanja proti tretjemu rajhu, dati življenje ducate, ali pa stotine in tudi tisoč francoskih talcev. Vrhovni nacijski poveljnik v Parizu je prav na kratko pojasnil, da bo kazen Francozom določena na podlagi velikosti storjenega zločina proti Nemcem. A kljub temu se "teroristični val" po Franciji nadaljuje. Francozov Nemčija torej ni še premagala.

Mehiška vlada je obvestila vseh 15 nemških konzulatov, da jim je za enkrat karijera končana in da naj odidejo. In kot smo rekli glede Kube: Čemu Nemčiji sploh treba pet najst konzulatov v Mehiki?

Norvežani se Nemcev ne morejo privaditi, niti ne pod še takoj spremnimi Quisilingi. Pa so vsled tega Nemci prevzeli vladu popolnoma, toda odporn med ljudstvom proti njim vzle te mu narašča.

Stavke, ki jih poruši zvezna vojaška oblast, so smatrane za nepatriotične, razen ako se pri tem enako graja tudi delodajalce. Dosedaj sta bile dve stavki končani s pomočjo vojaštva. V eni se je dolžilo krimiv unijo, v drugi pa kompanijo. A v obema je bila unija, ki je koncem konca izgubila bitko, pa čeprav trdi, da ne.

V Belgiji se nacijska oblast zelo trudi zatreti "teroriste". Nedavno je bila vsa družina obojena v smrt, ker je vzel v zaščito angleškega letalca in

mu pomagala pobegniti. Nemci smatrajo, da bodo le s smrtnimi kaznimi in s terorjem pripravili ljudi v okupiranih deželah v pameti. Morda se jim bo res posrečilo — dasi druže kot oni nameravajo.

Moskva je meseca avgusta spet priznala poljsko in čehoslovaško vlado, pa tudi jugoslovansko. Dokler je bila v prijateljstvu z Nemčijo, je odslovila vse one, ki so zastopali "zamejne" vlade. To je bilo za Rusijo napačno. Anglija ni odslovila nikogar izmed njih, nego jim je dala stan, diplomatično priznanje in oglašanje. Sedaj do takško vrsti tudi Rusija.

Frank Murphy, ki je imel že visoke politične službe, sedaj pa je član zveznega vrhovnega sodišča, je bil povabljen, da pozdravi konvencijo katoliške bratske organizacije Kolumbovih vitezov, ki se je vrnila v Atlantic City. Ima nad 400,000 članov. Murphy, ki je zelo goče katoličan, je delegatom priporočil, da se naj ne gnjavijo proti Rusiji. "Četudi je brezbožna, je vredna v obrambi pred Hitlerjem vse načine možne podpore," jim je dejal. Malo je katoliških veljakov, ki bi si upali pred K. C. s tako izjavo.

The Minnesota Leader, ki se oglaša za glasilo farmarsko-delavske stranke, piše, da tudi ako bi "apizar" Charles Lindbergh res kandidiral v zvezni senat, ga zavedni delavec in farmerji v Minnesoti ne bodo podprt. To je za list, ki izhaja v pacifistični, pronemški deželi, kot je Minnesota, zelo pomerna, drzna izjava.

S kom so ameriški Litvinci?

Nedavno so imeli v Chicagu shod, na katerem je govoril bivši predsednik litvinske države Antonas Smetona. Navzočih je bilo okrog 15,000 ljudi.

Smetona je napadal "rdečkarje", ker so mučili miroljubno litvinsko ljudstvo. Kakor je bil videti iz razpoloženja avdijence, bi Rusiji ne privočila zmago. Naravno, da kar se Litvinske tiče, žele, da postane spet samostojna.

Ameriški Rdeči križ potrošil v tej vojni že blizu 50 milijonov

Ameriški Rdeči križ je potrošil v pomoč bednim v Evropi in Aziji (na Kitajskem) v sedanji vojni že blizu petdeset milijonov dolarjev.

Od tega je prispevala polovica ameriška vlada.

Največ podpore Rdečega križa je šlo v Anglijo, namreč nad 25 milijonov dolarjev. Druge dežele, ki so bile deležne, so Kitajska, Francija, Grčija, Jugoslavija (begunci), Španija, Finska (predno se je zapletla v vojno z Rusijo), Poljska itd.

V goraj vsoti niso vsteti prispevki privatnih relifov, ki tudi znašajo mnogo milijonov. Največ se je nbral v pomoč Angliji, Kitajski in Grčiji.

Za Jugoslavijo se je osnoval relifni odbor čim je bila napadena. Ker pa je vzdržala v vojni le kak teden dni, je ta akcija v ameriški javnosti izgubila zanimanje in odbor je prenehjal, nato pa so bili ustanovljeni novi, ki kolektajo večinoma med Jugoslovani.

Konvencija Zapadne slovenske zveze

Prošli pondeljek 25. avgusta je bila v šolski dvorani župnije sv. Štefana na W. Cermak Rd. v Chicagu otvorena enajsta redna konvencija Slovenske zapadne zveze (Western Slavonic Union). Udeležilo se je je okrog 50 delegatov in glavnih odbornikov ZSZ ima dve društvi v Chicagu. To je bila prva njena konvencija zapadno od Colorada.

Izmed dosedanjih glavnih odbornikov ZSZ jih je sedem iz Colorada, eden iz države Utah, trije iz Illinoisa in dva iz Ohio.

Perzija pot v Rusijo

Anglija in Sovjetska Unija sta dne 24. avgusta invadirali Iran (Perzijo), ker vlada v Teheranu ni hotela izgnati pet tisoč nemških "turistov" in tehnikov. Perzija ima velika oljna polja, v katerih je zelo udeležen angleški kapital, pa se Anglija boji, da bi v tej vojni ne padla Nemcem v roke. Rusija v invaziji sodeluje zaradi zahteve za izgon Nemcev in pa še posebno, ker bi jo Anglija potem lahko pošljala preko Perzije muncijo in drug potreben material in ob enem ščiti mejo s svojim vojaštvom.

S kom so Litvinci?

S kom so ameriški Litvinci? Nedavno so imeli v Chicagu shod, na katerem je govoril bivši predsednik litvinske države Antonas Smetona. Navzočih je bilo okrog 15,000 ljudi. Smetona je napadal "rdečkarje", ker so mučili miroljubno litvinsko ljudstvo. Kakor je bil videti iz razpoloženja avdijence, bi Rusiji ne privočila zmago. Naravno, da kar se Litvinske tiče, žele, da postane spet samostojna.

HITLER DOBIL POD GESLOM BORBE PROTI "KOMUNIZMU" ZAVEZNIKE V VSEH KRAJIH

KAMPANJA V ZEDINJENIH DRŽAVAH PROTIPODPIRANJU SOVJETSKIE UNIJE. — VSAKDO V OKUPIRANIH DEŽELAH, KI DELUJE ZOPRENEŠKI "NOVI RED", JE PROGLAŠEN ZA "KOMUNISTA". — EKSEKUCIJE V FRANCII

Anglija ima v propagandi in v vojni mnogo zaveznikov in podpore, toda tudi Nemčija ni v stiski zanje, posebno od kar je v vojni z Rusijo.

Na primer v Zedinjenih državah, kjer se pristaši Hitlerja direktno odkriti, vendar deluje proti podpiranju Anglije z golj s tega nagiba. A ko je Nemčija napadla Rusijo, je dal signal svojim pristašem izjavilo, da ak bi se moral odločiti za Stalina ali pa za Hitlerja, bi se brez pomisljanja izreklo za slednjega.

Tudi mnogi izmed tistih v Zed. državah, ki so za podpiranje Anglije, niso prav nič pri volji nuditi Rusiji kako pomoč, pač pa zeče, da bi se v vojni Nemčija in Sovjetska Unija dočela izčrpali. Tudi v Angliji jih je mnogo, ki tako mislijo.

Protikomunistična zveza

Ko je Hitler oznanil, da je udaril po Rusiji zato, ker hoče stresti "komunizem" in uničiti strup, ki ga širi po svetu, je ne posredno apeliral na protiboljševiško javnost, da mu pomaga.

Takov ga je s svojo izjavo podprt Mussolini, ki je bil že prej v protikomunistični zvezi z Nemčijo in Japonsko. Slednja še ni posegla v vojno, ker čaka, kako bo izpadla nemška ofenziva. A pridružil se je v "sveti vojni proti komunizmu" brez oklevanja španski diktator Franco in poslal Hitlerju nekaj španskih vojakov. Tudi francoska vlada ni pomislila, kaj naj storiti, nego je

In ako Rusija zmaga, mar ne bo temu sledila poplava komunizma tudi v druge dežele? To med buržavijo vleče, pa tudi med večino ameriškega delavstva.

Lewis in Lindbergh

John L. Lewis na primer je proti podpiranju ne samo Rusije nego tudi Anglije. V slednjem ga je predsednik komunistične stranke Wm. Z. Foster označil za Hitlerjevega podpornika, dasi se Lewis v svoji politiki in v sovraštu do Roosevelta ni spremenil, pač pa so se ameriški komunisti.

Anton Tomšič v Oaklandu, Tone Jankovich v Clevelandu, in vsi drugi, ki so delovali v prid tiskovnega sklada in prispevali vanj, so izvršili dobro delo. Seveda z njim še ne bodo prenehali, toda tu je nov predlog in sicer prav tako važen, kakor je bil Tomšičev.

Tiče se pridobivanja novih naročnikov.

Kakor je bilo mogoče uspeti s kampanjo za zbiranje prispevkov v tiskovnem skladu, tako lahko tudi znamamo v akciji za razširjenje Proletarca.

Velika večina naročnikov Proletarca je zato, da se ga razširi. Ker pa večinoma le želimo, da dobri večjo cirkulacijo, smo to leta ostali pri želji.

Kaj, ako bi jo skušali tudi uresničiti!

Vi, jaz, ti, on, ona — recimo, da dobimo vsak enega novega naročnika, pa bo uspeh tolikšen, da se ga bomo vso radovali.

Torej poskusimo! Pisc te vrstic je to že storil in jih dobil. Vsakdo, ki je pripravljen podpirati ta predlog, naj to storiti z novim naročnikom in ob enem naj omeni v pismu, da se pridružuje tej akciji. — Urednik.

Spori med unijami, ki gladijo pot fašizmu

V Detroitu, ki je četrto največje ameriško mesto, so v začetku prejšnjega tedna zastavili vozniki municipalne cestne železnice in njenih avtobusov.

Vse kapitalistično časopisanje širom dežele je zavpilo, da so stavkarji izpostavili neugodju okrog dva milijona ljudi zgolj radi boja med unijama AFL in CIO. Češ, gre se jima le za privilegij kolektanja članarine.

Theoretično se je šlo tudi za privilegij oglašanja na deskah ("tablah"), ki jih ima mesto v ta namen v zbiraličnih vagonov in busov. Unija AFL smatra, da

imajo edino le ona pravico lepiti plakate nanje.

Vmes je prišla unija CIO, ki je dobila v svoj lokal delavce, ki popravljajo proge in vrše druga težaška dela, pa si je vzela prostor na tistih deskah.

Stavka, ki je nastala, je bila torej jurisdikcijskega značaja. Ni bila naperjena proti mestni občini z ozirom, da se delavci z zbiljajo življenske razmere, ampak zato, ker se je k uniji AFL pritaknila nova, ki spada k CIO.

Tisto potezo AFL smo obsojili, ker delavcem taki manevri ne morejo prinesi drugega kot škodo in razočaranje.

Enako obsojamo sličen predlog unije CIO v Detroitu, akot je bil res podan na način, kot

ga je objavilo ameriško dnevno časopisje.

Slučaj v četrtem največjem ameriškem mestu je napotil marsikakega komentatorja v kapitalističnem tisku

PROLETAREC

LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKO SREDO.

Izdaja Jugoslovanska Delavska Tiskovna Družba, Chicago, III.

GLASILLO JUGOSLOVANSKE SOCIALISTIČNE ZVEZE

NAROCNINA v Zedinjenih državah za celo leto \$3.00; za pol leta \$1.75;
za četrt leta \$1.00.

Inozemstvo: za celo leto \$3.50; za pol leta \$2.00.

Vsi rokopisi in oglasi morajo biti v našem uradu najpozneje do pondeljka
popoldne za priobčitev v številki tekočega teden.

PROLETAREC

Published every Wednesday by the Jugoslav Workmen's Publishing Co.,
Inc. Established 1906.Editor Frank Zaitz
Business Manager Charles Pogorelec

SUBSCRIPTION RATES:

United States: One Year \$3.00; Six Months \$1.75; Three Months \$1.00.
Foreign Countries, One Year \$3.50; Six Months \$2.00.

PROLETAREC

2301 S. Lawndale Avenue CHICAGO, ILL

Telephone: ROCKWELL 2864

KDO BO UVELJAVIL
"NOV RED?"

Ali je Rooseveltov-Churchillovih osem točk (Roosevelt je potem še dve dodal) boljši mirovni program, kakor Wilsonovih 14 točk?

— Ni ne boljši, ne slabši.

Kajti odvisno je, ako tisti, ki oznanjuje svoj program, vanj tudi veruje in deluje, da se ga uveljavlja.

Wilson je v svojih 14 točk veroval, ni pa imel moči, da jim bi dal na konferenci v Versaillesu zanos in uveljavljeno.

Njegov program je propadel. Ne sicer ideje, ki jih je oglašal, a načrt, kakršnega so mu po dolgem mrvarenju "v bistvu" odobrili, je šel po vodi.

Ko sta se nedavno sešla nekje na Atlantiku Roosevelt in Churchill, sta o mešetarenju, ki se je vršilo po prejšnji svetovni vojni, veliko razpravljala.

Nedvomno sta imela pred očmi, kako navdušeno so ljudstva vse povsod odobrila Wilsonov mirovni program in še celo poraženi narodi, pred vsem Nemci, so se nadeljali, da res nastane nova doba.

Wilson je bil v svojih predlogih jako določen.

Naj bo to vojna za odpravo vojne, je dejal, in ves svet mu je pritrdil.

Tajni diplomaciji — to je — zavratnemu kupčevanju na račun ljudstev, naj bo konec. Torej se naj v bodoče vse pogodbe sklene javno. Odobravali so mu to točko vse, ki so želeli, da na svetu res nastane konec imperialističnih mešetarenj, radi katerih je moralno umreti na bojiščih, ali pa vsled lakote in epidemij, milijone ljudi.

Datje je Wilson predlagal društvo narodov — vladu nad vladami, ki naj bi skrbelo, da se izvrši razborozitev, ki bi ščitilo narodne manjšine, uredilo mejne spore in splet ustvarilo civilizacijo, kakršne svet do tedaj ni še poznal. Kvečemu je le sajal o nji. Nič več vojne, ne armad, ne krvic, je bilo jedro Wilsonovega programa.

Roosevelt in Churchill sta na svojem sestanku na morju zaključila, da ne moreta narodom po svetu obljubiti nič tako zelo optimističnega, kakor je obeta Wilson.

V nedeljo 24. avgusta je premier Churchill po radiu Angležem in vsem svetu odkrito priznal, da si ne on, ne Roosevelt, ne upata obljubiti odpravo vojne.

Zato le obeta razrožiti agresivne dežele (v mislih sta imela Nemčija, in po redu Italijo in Japonsko), obdržati pa oboroženo silo miroljubnih dežel, ki naj bi vršile "policjsko službo".

Nemčija, Japanska in Italija vedo, da ako bodo poražene, jih čaka slična usoda, kakršna je zadela kajzerjevo Nemčijo, Avstro-Ogrsko, Turčijo in Bolgarijo v prejšnji vojni.

Je pa vredno priznati, da je Churchill realist, dočim je bil Wilson idealist.

Čemu bi obetal nekaj, kar je v sedanjem sistemu neizvedljivo, si je mislil premier Velike Britanije, in po pravici.

Kajti tudi če bi bil on socialist — kar pač ni, niti ne Roosevelt, ne bi mogel uvesti po svetu tak mir, kakršnega si je zasjal Wilson.

Churchill in Roosevelt sta Nemčiji obljubila le, da ko se otrese Hitlerja, je ne bosta zadavila, nego ji dala v njunih močeh vse možne pogoje za prospavanje. Jamčita ji svobodo v svetovni trgovini in obeta ji dostop do surovin, ki so potrebne v svrhu blagostanja njenega ljudstva.

Dobro je pri tem pomisliti na položaj kakršen je, in kakršen lahko nastane.

Hitler je danes najmogočnejša svetovna osebnost. Izgleda — in želeti je, da se je njegova sreča sicer zaobrnila navzdol, a vendar je on še vedno sila, ki lahko vpada v druge dežele, dočim v njegovo nihče ne more.

Ako pade, kaj potem?

Churchill in Roosevelt priznavata načelo, da ima vsak narod pravico živeti pod tako vladjo, kakršno si sam izbere.

Koliko pa je narodov na svetu, ki si sami izbirajo vlade?

In mar Mussolini ne trdi, da je narod z njim? Pa enako Hitler? In kralj Peter? Pa enako diktatorji v latinski Ameriki?

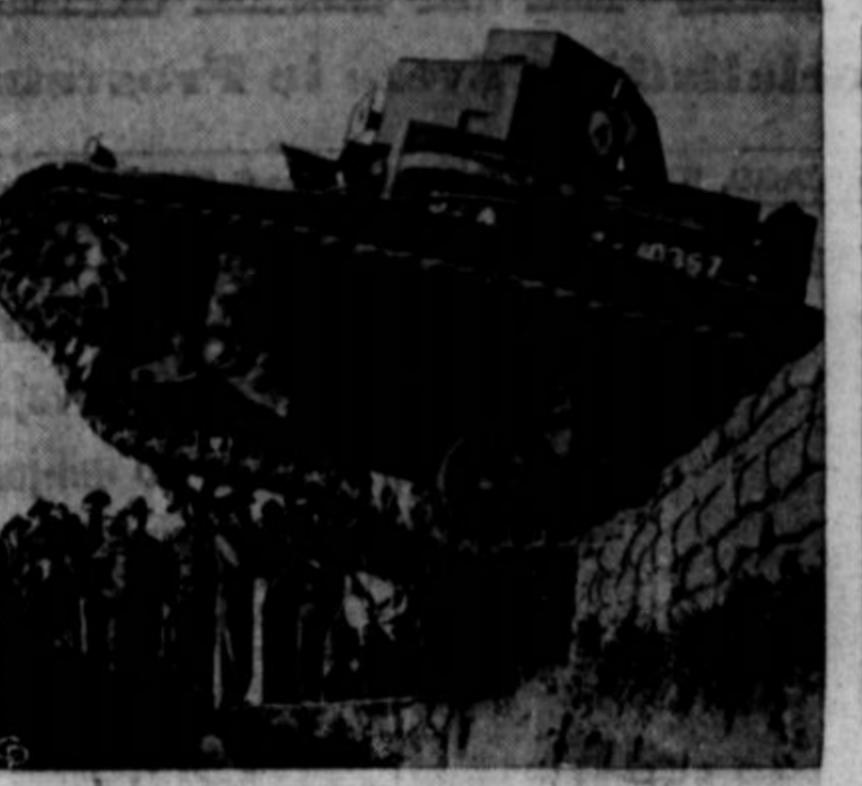
In kako osvoboditi ljudstva pomanjkanja, ako ostane kapitalistični sistem še v veljavji?

Ali pa dati narodom dostop do surovin, če pa so slednja večinoma privatna posest?

Roosevelt in Churchill sta predložila svetu osem zelo elastičnih točk, ki lahko kaj pomenijo, ali pa tudi popolnomu nič. Taka je bila usoda Wilsonovih 14. točk in tudi tem osmim se ne bo nič boljše godilo, ako ne bodo na mirovni konferenci, kadar jo spet doživimo, zastopani elementi, ki verujejo ne samo v demokracijo nego tudi v socializem.

Najslabše kolo v vozu dela največ ropota.—Ben Franklin.

SPREMENBA V AVTNI INDUSTRIJI

Avtna industrija in sorodni obrati imajo ogromna naročila za tanke, ki jih dobijo ameriška armada in pa kolikor največ mogoče iz te deželi tad' Anglia, Sovjetska Unija in Kitajska. Na vrhni sliki je lahni ameriški bojni tank, na preizkušnji, in pa skupina vojaških ljudi, ki presojajo njegov "manevar".

Proletarsko izobraževalno
delo ni izgubljeno

Noč nad Nemčijo in vso Evropo. Srednjevješka reakcija in fašistsko barbarstvo trumfira. Delavske domove so izopalili ali razobesili na njih fašistske zastave, funkcionarje delavskih organizacij preganjajo, mučijo ali "streljajo na begu". Noben delavski list ne sme izhajati, noben delavski shod se ne sme vršiti, prepovedano je vsako socialistično izobraževalno delo.

Bodimo odkritosrčni: Skoraj vsakdo nad nas se je vprašal v teh težkih dneh, ali ni zaman ves trud, vsa požrtvovalnost v delavskem kulturnem gibanju; ali ima zmisel, toliko dela in moči posvečati ustavnovanju in urejevanju knjižnic, prijanjanju izobraževalnih tečajev, delavskih šol in predavanj, trudopelnemu vzgajanju majhnega števila delavcev, prebujujuju množice, ki je otopela v materialnem pomanjkanju, ko slednjič vendarle odločajo strojne puške in gumihevke, solzni pliš in ricinovo olje, koncentracijsko taborišče in mučenje.

Niso še minuli vsi dnevi. Glavni šele pridejo. Položaj in bojevna sredstva so se v zgodovini proletarskega gibanja že tolkokrat izpremenila, da nihče ne more vedeti, koliko časa bo ostalo pri dosedanjih. Tudi za slučaj, če bi fašizem začasno zmagal po vsej Evropi, ne bi bilo nič manj zmotno, nego misliti, da je bilo naše delo zaman. Kajti vedeti je treba, da je hitlerjevstvo sicer moglo ustaviti vse delavsko časopisje, da je moglo ostopati vse delavskie organizacije njihovemu premoženju, da pa najnasileni fašizem ne more preprečiti enega; dnevnega osebnega prosvetljevanja v obratu, v posredovalnici dela, v parku, pošti, kjer se ljudje vidijo, delajo in govorijo. In tako agitacijsko delo, prebujujanje ljudi od osebe do osebe — to najvaženejše in odločilno delo — morajo opravljati le prepričani ljudje, ki so s svojim znanjem sposobni, da spoznana znanstvenega socializma navežejo na vsak važen dogodek in z vso preprečevalnostjo pokažejo pot, po kateri bo slednjič človeštvo moralno iti, če ne bo hoteli propasti v popolnem barbarstu.

Da je v vseh deželah, kjer so doslej zavladale fašistske diktature, primanjkovalo večjega kadra proletarskih funkcionarjev, ki so za idejo navdušeni ne le iz čuvstvenih nagibov, ampak so za njo z vsem svojim razumom, bač to je podajalo življenje fašistski diktaturi. Sodimo o potih nemškega delavskega gibanja, kakorkoli hočemo, vemo pa to, da je imelo nemško gibanje toliko razumsko prepričanih zaupnikov, da bi morali Hakenkreuzlerji izpremeniti skoro vso Nemčijo v koncentracijsko taborišče, če bi hoteli vse marski izločiti iz ljudske sredine. Fašizem je pridobil mnogičce s svojim frazerstvom, pa na tem frazerstvu bo tudi pradol. Lahko je bilo zbrati neumne ljudi s parolo: vsemu je

prevezkovanje vsakdanosti. Vedeti je treba to, da morajo delavski klubji upoštevati željo ljudi po zabavi in smehu, toda sime boste le največ zlo — svoje sile je pa treba posvetiti protivnemu delu, človeka za človekom je treba pripravljati k temu, da bo začel misliti in to delo ne bo izgubljeno. Računati moramo s človeško neumnostjo in duhovno lenobo, toda ne tako, da se sami pogrezenimo v njo, temveč da se proti njej borimo, da proti njej delamo, da y čim več ljude vzbudimo pravo čustvo človeškega in proletarskega dostoja.

Vzpridoč obdajajoče nas fašistske reakcije se zavedajo tudi tega, da so minuli časi, ko je bila politika — bodisi reakcionarna, bodisi revolucionarna — "športna" zadeva majhnih grupic. V današnji dobi se more držati eden kot drugi razredni nasprotnik samo tako dolgo, dokler ima za seboj množice. Ce pa hočemo imeti množice, morajo biti tu apostoli. In od teh apostolov se zahteva danes več nego od prvih piniorjev delavskega pokreta: ne zadošča več zanossi govor, treba znanja, razuma, preprečevalnosti, vztrajnosti in sigurne orientacije.

Strojne puške in bajoneti, gumijevke in ricinovo olje so sredstvo za obvladovanje ljudi po fašistih. Toda progresivni proces bo prej ali slej zajel tudi nosilce teh pušk in bomb.

Zato ni na mestu nikakršno malodružje in mlačnost. Cerkev je pred tri sto leti rekla učenjaku Galileju, da se zemlja ne suče okrog sonca. In vendar se suče! Velike so ovire človeškemu napredku in človeštvo se vendar-le giblje vedno naprej. Zaslugo na tem napredku imajo samo oni, ki so sredi dela, tisti, ki so v fronti. Zato naj vsakdo gleda, da bo v prvih vrstah prosvetnih delavcev, vzgojiteljev, agitatorjev in propagandistov!

Ogromno breme Francije

Francija je morala od kar je poražena plačevati Nemčijo vsak dan 8 milijonov dolarjev po vzdrezvanje nemške okupacijske armade in nemške okupacijske oblasti. V sporazumu, ki je bil sklenjen v drugi polovici avgusta, je Nemčija Franciji to breme znašala za dva milijona dolarjev dnevno.

Zanimivo je, da je moralna Francija plačati v tej vojni Nemčiji več kot pa je plačala Nemčija po prejšnji vojni Franciji skozi vse leta, do časa, ko so bile reparacije ukinitve.

Tragedija češkega tiska
pod Nemčijo

Nemški "protektorat" nad Češko in Moravsko je uničil v dveh letih že nad 300 večjih čeških časopisov in revij vseh vrst, poleg teh pa tudi veliko malih.

KAKO JE REV. ZAKRAJŠEK PRIŠEL
ZNOVA IZ LJUBLJANE V AMERIKO?

V Komentarjih v tej številki je pisano, da Rev. Kazimir Zakrajšek ni "pobegnil" iz starega kraja, nego prišel sem, kot vsakdo, ki ima tri stvari:

Zaščito, vpliv in denar.

Po prihodu sem je imel nekaj splošen intervju z urednikom Glasja Naroda, a ob enem se je oglašil v vseh delavskih časopisih in revijah, ki gibajo svet in bež v svoji duhovni lenobi maršči na "ringelšpil", samo da ostanejo v svojem omejenem

Toda niti senec ni proti tripljenju slovenskega naroda. Takoj, ko se je vojna začela sem šel v Zagreb, da sem bil v bližini svojega konžula, ki me je vzel pod svoje varstvo in načrtoval. Iz Zagreba nisem zbežal, kater se je zlonamerno poročalo po naših listih v Ameriki, ker sem bil v Zagreb posredovalno sprejet in kjer hrvatski narod z ljubeznijo sprejema tisoče in tisoče naših beguncov, kateri Nemci pošljajo na hrvatsko mejo in jih tam zapode na Hrvatsko. Z enako ljubezni sprejema naše izgnance tudi nasob bratki srbski narod in jim govor: Dokler bomo imeli same košček kruha, ga bomo z vami delili bratki.

Pred vsemi pa je razburjanje v življenju, da bi mogel sedeti kaj več povedati. Samo eno naj podčrtam: "Ameriški Slovenci, pomagajte finančno rešiti svoj narod stražne, da naj ne gre za sonira". Ne pozna hlinjenja, pa naj bo Peter ali Pavel. In to bode nekatere. Ker tak list potrebujejo, je prav zato potreben, da delujemo po njegovem obrazu, da le se razgajamo, odpira ljudem oči in jih navaja v delavsko smernico!

Veliko število naročnikov in simpatičarjev Proletarca to razume in deluje zanj. Vede, da ako nam je bil potreben prej, je nam potreben poseben sedež.

RAZNOTEROSTI

Bridgeport, O. — Seja klubu

Naprej št. 11 JSZ v nedeljo 17. avgusta je bila zelo živahnata. Razprava se je vršila o svetovnih dogodkih in pa o delavskem gibanju v obči. Pažljivo se je dalo tudi bodoči konference Prosvetne matice in JSZ, ki se bo vršila v nedeljo 28. septembra na farmi pri sodružniku Josephu Skoffu v Bartonu, Ohio.

Prece razprave na klubovi seji je povzročil napad Jankota N. Roglia na Proletarca in njegovega urednika, ki je bil objavljen v skorih slovenskih listih. Članstvo klubu je sklenilo, da se s tako taktiko ne strinja in je sprejelo proti njen protestno resolucijo, posebno ne radi tega, da branimo uređnika Proletarca.

V našem klubu so med drugimi taki člani, ki so bili prejšnji vojni v staro domovini in so doma iz krajev, po katereh vladil Mussolini in fašizem. Klanje na ruskem bojišču ponemčenih na občah straneh že nad dva milijona ubitih in še veliko več ranjenih. Hitler od Nemčije ni brez vzroka zahteval, da naj rode za tretji rajh kolikor največ mogoče otrok, pa če so potrebiti.

Clanstvo našega kluba je stodostotno za pomoč rojakom, ki so žrtve fašizma in nacizma, kar je eno in isto. A glavno, kar danes vse zanima je, da dobre podporo res le tisti, kateri imajo upredno.

Delavske razmere so se (menda vsled vladnih naročil v industriji) nekoliko izboljšale tudi v teh krajinah. Tudi nesreča v premogovnikih so se zelo pomozile. Vzrok tem je obnovitev s stroji, s katerimi so pričeli posebno v krizi, ki je nastala leta 1929.

Brezposelnost pri nas še ni presegala. Dela mnogi ne doberi, ki so žrtve fašizma in nacizma, kar je eno in isto. A glavno, kar danes vse zanima je, da dobre podporo res le tisti, kateri imajo upredno.

Delavske razmere so se

Presojanje dogodkov doma in po svetu

(Nadaljevanje s 1. strani.)

nikov, kakor pa jih je imela, dokler je

IGNAZIO SILONE:

FONTAMARA

ROMAN IZ FASISTOVSKIE ITALIJE

Z avtorjevem dovoljenjem prevedel TALPA

(Nadaljevanje.)

"Najprej boš ti erknit," sem zakričal in se vrbel način; v vsaki roki sem držal nož.

Tedaj so priskočili Berardo Viola in karabiniera in prepričili uboj.

Potem me je Berardo še nekaj dni spremjal, da bi one-mogočil ponoven spopad s Pontijem Pilatom.

Kar se vprašanja vode tice, je ostal Viola samo zaradi tega mire, ker ni imel nikakršne zemlje, ne take, ki bi jo namakala voda, ne suhe, zato pa nujno protestirati. Neumnost diskutirati. Žita ne žanješ samo na en način, nego na deset načinov. Vsak način ustreza dolocieni mezdi. Če je mezda dobra, je tudi žetev dobra. Če je mezda slabla? Bo žetev še slabša?"

Če ga je kdo povprašal: "Kaj pa sedaj, ko nam namrava imprevaro ukrasti vodo, ali naj se tudi ne pogajamo?"

Odgovor mu je bil zmeraj isti:

"Podtaknite mu ogenj v strogarno, pa vam bo brez vsega vrnili vodo: če vašega opomina ne bo razumel, mu zažgite le-sno skladisče. In če mu še to ne bo zadoščalo, mu z mino poženite opekarno v zrak. In če je bebec in še sedaj ne bi razumel, pa mu zažgite ponoči vilo, ko bo spel z doma Rosalijo... Samo tako boste zopet dobili vodo. Če ne boste tega napravili, bo prišel dan, ko vam bo impresario vzel hčere in jih na trgu pridal. In prav bo imel. Zakaj pa ne?... Kaj pa so že vredne, tele vaše hčere?..."

Takih grenkobnih nazorov je bil Berardo Viola.

Toda sklepal je tak, ker ni imel zemlje, in to ga je moralno v notranosti močno boleti. Misli je, kakor misli tisti, ki nimajo kaj izgubiti. Toda ostali kafoni so živeli v drugačnih razmerah.

Berardov namen je bil, da bi se izselil, potem pa njegovi poklici v najrazličnejših poklicih - poizkušal se je kot dinar, drvar, ogljar, kot zidar - vse to je jasno pričalo, da je bil s svojim stanjem v bistvu nezadovoljen. Ker ni imel lastne zemlje in je bil zato neznanje, od ostalih kafonov, ni smel zahtevati, da bi se ti pridružili njegovemu mnenju. Tako je postala zmeraj zmešnjava še večja, kadar se je vmešaval v naše zadave; noben pameten človek ga ni poslušal, niti ne, da bi mu ugovarjal, razen Generala Baldissere, ki je bil sicer zmeraj nasprotnih nazorov, ki pa je kot čevljari ljudi nepotrebne pogovore.

Berardo je s svojimi neobičajnimi govorji, še bolj pa s svojim zgledom izpremenil nazore fontamarskega mladine. Doslej še ni bilo v Fontamari nikoli zbrane toliko mladine. Preje so šli fantje, ki jim je bilo komaj 16 let, iskat delo; eden je odšel v Lacijsko, drugi v Apulijo, tretji v Ameriko; mnogi so za štiri, šest, da celo za deset let zapustili doma nevesto in so jo po vrnitvi poročili, drugi pa so se zopet poročili na dan pred odhodom in so ostali po prvi ljubavnici noči štiri, šest, da celo deset let v turini; ko so se vrnili, so našli doma doraščajočega otroka,

Tako bi se moglo domnevati, da Berardo ni več računal na Elviro; ko pa se je neki dan razvedelo, da bi jo cestar Filippo Lepi rad imel za ženo, se je obnašal Berardo kakor podivjan bik.

Tekel je v Filippovo hišo, a ga ni našel, pač pa je izvedel, da je v kamnolomu; ucvrilo je tja in ga je našel pri kupu peščenca. Ne da bi ga sploh vpraval, ali se je res potegoval za Elviro, ga je zgrabil in ga ka-

da, dogodilo se je tudi, da so našli več otrok različnih let. Toda radi prepovedi izseljevanja se niso mogli kam izseliti in tako so bili prisiljeni ostati v Fontamari, kjer pa je postal delo za vse prav redko. Ker se niso mogli izseliti, si tudi niso mogli toliko prislužiti in prihantiti, da bi ostali majhni posestniki, kakor so bili njihovi očetje, da bi ohranili malenkostni očetov kapital, ki so ga že nagnrizli doigovi in hipoteke, da bi izvedli melioracije in ne bi obdelovali polja s tako preostrostjo načinom. Mrteve ali starega osla niso mogli nadomestiti z mladim, niso si mogli pridobiti ne prasiča, ne dveh čebul, ne zakonske postelje. Ker pa so bili mladi, niso ne jadikovali ne tožili in niso niti z besedo pokazali, da bi se zavedali, v kako težkem položaju žive. Ob mnogokaterih prostih dnevih so se shajali in so pod vplivom tistega, ki je bil starejši, a še manj pameten, počeli prav nespametne stvari in se posvetovali, kako bi na-pravili še nespametnejše.

Pozimi so se najrajsi shajali v hlevu Antonija Zappe, kjer so kožji duhovi breli zrak. Tja so zahajali Antonio Spavenza, Raffaele Scarpone, Venerdi Luigi della Croce, Paulummo, Santo, moj sin, sin Pontija Pilita in še drugi; tjakaj je prihajal vsakokrat tudi Berardo Viola, kadar so imeli v mislih kako grožnjo ali nasilje. Nihče drug razen njega ni bil pripuščen v družbo, ki so jo fontamarska dekleta imenovala "circulus vitiosus". To ime je bilo bolj upravičeno, kakor se nam je prvotno zdelo. Nekdan se je nameč razvedelo, da so se tam najrajsi zabavali s tem, da so izrabljali koze; zlasti je znala neka mlada koza, last Baldovina Sciarappe, ki jo po barvi njenega kožuha krstil iz Rosetto, z nežnostjo in strastjo zadovoljevati želje mladih fantov. Radi Rosette so se večkrat stepili in vse to nečedno opravilo se je nadaljevalo. Potem pa je - kakor se v takih slučajih zmeraj dogaja - zvedel, da vse to zadnji Baldovino Sciarappa, lastnik tiste koze. Radi tega škandala so mnogi kafoni Antoniju Zappi odvzeli svoje koze in "circulus vitiosus" se je razdelil.

Najbolj čudno pa je bilo, da Berardo kar nič ni misil na ženitev, čeprav je bil zdrav, močan, mlad, skoro tridesetleten mož, ki ni imel očeta ne matere in mu je stregla skoraj devetdesetletna babica. Preje neko se je zdelelo da čuti precejšnje nagnjenje do Elvire, ki je bila barvarka, in boljše žene bi tudi ne mogel najti. Toda, ko je izgubil zemljo, je Berardo razmerje razdril, ne da bi prej kaj rekel. Če si ga vprašal kaj o Elviri, si ga še najlažje razgototil. Ob dolgih zimskih večerih, ko ni bilo dela, in ki v njih starci pijejo in mladi ljubijo, se je razgovarjal Berardo z Generalom Baldissere pozno v noč o razliki med meščani in kmeti in o trojni pravici, farski, gosposki in navadni. Pri tem je s pestjo tako zbijal po mizi, da se je vsa Sorcanerina gostilna tresla; toda vse to ni prav nič izpremenilo starega Generala, ki je pristaš "večne gredu".

"Podtaknite mu ogenj v strojarno, pa vam bo brez vsega vrnili s svojim stanjem v bistvu nezadovoljen. Ker ni imel lastne zemlje in je bil zato neznanje, od ostalih kafonov, ni smel zahtevati, da bi se ti pridružili njegovemu mnenju. Toda sklepal je tak, ker ni imel zemlje, in to ga je moralno v notranosti močno boleti. Misli je, kakor misli tisti, ki nimajo kaj izgubiti. Toda ostali kafoni so živeli v drugačnih razmerah.

Berardov namen je bil, da bi se izselil, potem pa njegovi poklici v najrazličnejših poklicih - poizkušal se je kot dinar, drvar, ogljar, kot zidar - vse to je jasno pričalo, da je bil s svojim stanjem v bistvu nezadovoljen. Ker ni imel lastne zemlje in je bil zato neznanje, od ostalih kafonov, ni smel zahtevati, da bi se ti pridružili njegovemu mnenju. Toda sklepal je tak, ker ni imel zemlje, in to ga je moralno v notranosti močno boleti. Misli je, kakor misli tisti, ki nimajo kaj izgubiti. Toda ostali kafoni so živeli v drugačnih razmerah.

Berardov namen je bil, da bi se izselil, potem pa njegovi poklici v najrazličnejših poklicih - poizkušal se je kot dinar, drvar, ogljar, kot zidar - vse to je jasno pričalo, da je bil s svojim stanjem v bistvu nezadovoljen. Ker ni imel lastne zemlje in je bil zato neznanje, od ostalih kafonov, ni smel zahtevati, da bi se ti pridružili njegovemu mnenju. Toda sklepal je tak, ker ni imel zemlje, in to ga je moralno v notranosti močno boleti. Misli je, kakor misli tisti, ki nimajo kaj izgubiti. Toda ostali kafoni so živeli v drugačnih razmerah.

Berardo je s svojimi neobičajnimi govorji, še bolj pa s svojim zgledom izpremenil nazore fontamarskega mladine. Doslej še ni bilo v Fontamari nikoli zbrane toliko mladine. Preje so šli fantje, ki jim je bilo komaj 16 let, iskat delo; eden je odšel v Lacijsko, drugi v Apulijo, tretji v Ameriko; mnogi so za štiri, šest, da celo za deset let zapustili doma nevesto in so jo po vrnitvi poročili, drugi pa so se zopet poročili na dan pred odhodom in so ostali po prvi ljubavnici noči štiri, šest, da celo deset let v turini; ko so se vrnili, so našli doma doraščajočega otroka,

Tako bi se moglo domnevati, da Berardo ni več računal na Elviro; ko pa se je neki dan razvedelo, da bi jo cestar Filippo Lepi rad imel za ženo, se je obnašal Berardo kakor podivjan bik.

Tekel je v Filippovo hišo, a ga ni našel, pač pa je izvedel, da je v kamnolomu; ucvrilo je tja in ga je našel pri kupu peščenca. Ne da bi ga sploh vpraval, ali se je res potegoval za Elviro, ga je zgrabil in ga ka-

TUDI AVSTRALIJA NI VEC "NA VARNEM"

Iz Anglije, posebno iz Londona, je bilo poslanih v Avstralijo tisoč otrok, da bodo na varnem pred bombami. A od kar se Japonska pripravlja na spopad z Zed. državami in Veliko Britanijo, bo Avstralija ena izmed prvih tarč japonskega napada. — Na gornji sliki je eden izmed dekov, ki je bil poslan v Sidney, Avstralija, in kaže vojaku plinsko masko, ki jo je prinesel z sabo.

kor cunjo kakih desetkrat zagnal ob kup peščenca, dokler niso prišli delavci ubožčku na pomoč.

Po tej zgodbi se ni nihče več trudil za Elviro, toda tudi Berardo se je je zmeraj izogibal.

Ko sem se neki večer vrnil s Fucino, sem ga skušal zaplesti v pogovor.

"Elviri bo že kakih 25 let," sem rekel, "in to je za naše kraje, kjer se dekleta može že pred dvajsetimi leti, že preveč. Razen tega je njen oče pohablen in ji ne more pomagati ne tkati ne barvati. Toda brez ozira na vse druge se mora Elvira omožiti, ker potrebuje pomoči za hišo..."

Berardo se ni gani.

"Ce se ti ne boš odločil, da bi vzel, sem končal, "ima pravico, da si vzame drugega."

Nenadoma je Berardo zdival.

Z glasom, ki ni trpel ugovora, je rekel samo: "Pusti to!"

Ko sem hotel drugo jutro kakor navadno, iti z njim v Fucino, sem ga zmanjčkal. Od-

sel sem k njemu pogledat, ali se spi. Nasel pa sem samo storo, ki je bila vsa razburjena.

"Berardo bo še znored," mi je rekla, "še slabše bo končal kakor njegov ded. Ponoči nične minute zatisnil očesa. Okoli dveh je vstal. Rekla sem mu: Čas je, da gre v Fucino. On pa: Ne grem v Fucino. Jaz: Kam greš? On: V Cammarea. Jaz: Čemu greš v Cammarea. Jaz: Čemu greš v Fucini delo? On: Ker se tam več zaslubi. Rekla sem mu: Kdaj pa si se še brigal za to, da bi si prislužil denar? Ne da bi mi še kaj rekel, je odšel..."

Vest o Berardovem odhodu v Lacijsko se je razširila med kafoni kakor ogenj in vsi so se temečili. Kafone, ki hodi na dnino, nikakor ni bil dolžan ostati v domači občini, če je drugje bolje zasluzil. Tudi takrat ne, če je bil več dela, kakor ga je v resnici bilo. Zato smo se močno čudili, ko se je Berardo še isti večer vrnil v Fontamaro.

(Dalje prihodnjie.)

Morda bo to zanimalo primorske Slovence

V "Glasilu KSKJ" z dne 20. avgusta piše Rev. Kazimir Zakrajšek o svojem prihodu v Ameriko, opisuje grozote, ki jih trpi slovenski narod pod Hitlerjem, a o Mussolinijevi osvajitvi slovenskih krajev pa piše tole:

"Podčrtati pa moram, da je Italija ravnala s Slovenci skrajno dobrohotno in lepo v krajih, katere je zasegla."

V tem, da je napisal besedi SKRAJNO DOBROHOTNO, je veliko rečeno.

Kdove, kaj vse tiči za takšno takto?

Kajti Mussolini prav gotovo ni "SKRAJNO DOBROHOTEN", razen ako se je "poboljšal" v nameri, da s Slovenci v Ljubljani, na Dolenjskem, ali kjer je že si jih je dobil pod komando, opravi z ricinovim oljem itd, ko pride čas za to.

Lahko je tudi mogoče, da je postopala italijanska armada skrajno dobrohotno le z duhovniki. Kdor je v staremu kraju kdaj garal, ve, da z garači niso nikoli nihče postopal dobrohotno, torej si lahko sami mislite, kako in kaj je z italijanskim dobrohotnostjo po Slovenskem.

V isti številki Glasila KSKJ je priobčeno tudi neko pismo, poslanilo iz Ljubljane 24. julija, v katerem je še vedno poudarjano, da je tisti del Slovenije pod Italijo. Prejel ga je ameriški slovenski duhovnik Vencel Sholar, ki je profesor v mestu Peru, III.

V namenu, da nekoliko poučimo rojake o tekmi med italijanskim in nemškim fašizmom za "naklonjenost" Slovenec, citiram iz omenjenega pisma (pomnite, da je bilo datirano 24. julija, torej je do mesta novo!) sledče:

"Kakor vidis po naslovu, sem v Ljubljani, glavnemu mestu nove italijanske provincije. Naselil sem se v Marijanščiku, kjer sem preživel svoja dijaška leta.

"Mejo sta si Nemčija in Italija počnili tako, da pridapa vsa Gorenjska s St. Vidom pri Ljubljani Nemčiji. Dolenjska in Notranjska pa Italiji z nekatere izjemami. Tako je naš zavod sedaj v nemški državni meji in smo ga morali 28. aprila zvečer zavestiti od šestih do sedem vsi, razen nekaj hlapcev in dekal in upravitelja. Prevzela ga je nemška državna polica. Mi smo morali s nemškočezno deloma po domovih, deloma po novih službah, deloma po stanovanjih.

"Gimnazijamo namen je nadaljevati v Ljubljani, a je vprašanje, kdo bo to mogoče, tudi ko bi mi hoteli in mogli zastonj delati.

"Kako je doma? (v selki dolini nad Škofjo Loko). Porocila prejemo redno, čeprav seveda sam ne morem domov, ker sta oba brata v drugi državi! Pred Veliko nočjo sta bila seveda obe poklicana, a sta se srečno vrnili, tako da smo bili za Veliko noč vse spet doma, veseli in žalostni, v upanju in strahu. Za sedaj so je na domu z družino vred vsi. G. Suštar je v Selci in obre sestri, njegov počnec, kapelan Hiti iz Dražgo, brat valjega tam v Ameriki, kakor vse drugi gospodje iz doline so sedaj na Hrvatskem in v Srbiji. Bili so nekako dva meseca v našem zavodu, kjer je bilo včasih nad 1,000 prebivalcev, potem so šli na jug.

"Gorenjska ima le še kakih pet do deset staril in bolnih duhovnov, ki mušujejo po sobah in kapelah.

"Vojne nevarnosti tukaj sedaj nčutiti in upamo, da nam ostane z njo prizaneseno tudi za naprej..."

Še nekaj drugoga bo zanimalo na primer rojake iz Goriske in Trsta ter tam okrog.

V Argentini izhaja "Slovenski list", okrog katerega so zbrani naši ljudje, ki so po prejšnji vojni prišli iz takozvane Julisce krajine in se naseleli v Južni Ameriki. Na svojo roko in brez pomoči vlade bivše Jugoslavije vzdržujejo stike z ljudmi po Primorskem kajtor je pač mogoče v teh časih.

Dobjim Rev. Zakrajšek pra-

vi, da Italija s Slovenci v novo okupiranih krajih skrajno dobrohotno ravna, pa Slovenski List v Buenos Airesu piše, da je po tajnih virih prišlo tja poročilo, kako sta si Hitler in Mussolini razdelila slovenske in hravtske krale, skupno z Madžarsko seveda, in pa da v zasedenem delu (v "provinciji Lubiana") deluje sedaj fašistična tajna policija "Ovra". Omenjeni list poroča dal

KRITIČNA MNENJA, Poročila in Razprave

KOMENTARJI

V Zagrebu je "ciganom, Zidom in Srbom prepovedano voziti se po cestni železnici". Ako bi prepoved veljala za prave cigane, kakršen je "poglavnik" Ante Pavelić in pa njegov "marsal" Kvaternik, naj bi že bilo! A ona dva se vozita v limozinah, ali pa v dvornih kočijah. Izgleda pa, da se na Hrvatskem kaj lahko primeri, da bosta ona dva proglašena za "cigana". In ako ne bi bila tako zastrašena, bi bila že odpeljana tja, "kjer je večni mir in pokoj".

Am. Slovenec je brezbržen za relif v prid ljudem v Jugoslaviji, dočim Proletarci niso brezbrženi. Toda Am. Slovenec se je zaenzo z večino drugih listov potrudil priobčiti Rogelj napad na Proletarca in njegovega urednika. Rogelj je lahko zadovoljen s svojim "uspehom", toda jugoslovanske mu relifi je s tem storil samo škodo.

"**Direktor publicete**" Janko Rogelj ima na prihodnji seji jugoslovanske pomožne akcije namen vprašati za zaupnico, kot se šepeta v poučenih krogih, s pretnjo, da ako je ne dobi, bo resigniral. Jaz na njevem mestu ne bi vprašal zanjo. Lahko se namreč primeri, da bo kdo na seji, ki ga bo vprašal, kaj je že dosegel dobrega v svoji poziciji direktorja publicete. Meni je znano le, da so v SNPJ zbrali okrog tisoč tri sto dolarjev, toda pri tem nima Rogelj nikake zasluge, kajti to delo vrši v nji Vincent Cainkar. V slovenski ženski zvezi, ki ima okrog 10,000 članic, so, kot poroča njen glasilo Zarja v svoji avgustovi številki, nabrala \$35. JZZ je v relifnem odboru slovenske sekcijski in v skupni jugoslovanski pomožni akciji zastopana na zelo odgovornih mestih. Ako bi imel take direktorce, kot je naš Janko, kitajski relif, pa angleški, grški, ali pa Ameriški Rdeči križ, bi zelo malo nabrali. — J. P.

Levičariji so se v tej vojni spremenili v skrajne "desničarje". Na primer hrvatski komunisti. V prejšnji svetovni vojni so trdili, da so nočeno smatrali za ameriške državljane, nego da so "državljanji vsega sveta". Propagandi slovanstva so se posmehovali in pljuvali na panslavizem. A sedaj pa so "za Jedinstvo Slavenskih Naroda za Uništenje Fašizma". Ampak ta sprememba je prišla medenje šele po 22. juniju to leta. Od avgusta 1939 pa do junija letos namreč niso nikogar klicali v borbo proti fa-

šizmu, nego delovali le proti imperialistični vojni Velike Britanije in proti "war mongerjem" v Zed. državah.

V Glasu Naroda je bil priobčen urednikov intervju s patrom Kazimirjem Zakrajskom, v katerem je slednji izjavil, da ni "pobegnil" nego si izpostavljal odhodno dovoljenje tam in prihodno tukaj popolnomu po običajnih načinih. Pomagal mu je ameriški konzul v Zagrebu, kod mora vsakemu, ki hoče odpotovati od tam v Ameriko, v Ameriki pa je posredoval za svojega brata v tamamen Leo Zakrajsk v New Yorku. O svojem odhodu pravi Rev. Zakrajsk v Glasu Naroda med drugim tole:

"Jaz v Zagrebu nisem imel drugo opravka kot onega pri mojem (ameriškem) konzulu. Dalje jaz tudi nisem odšel proti Ameriki iz Zagreba, temveč iz Ljubljane. In tretjič jaz nisem skrival pobegnil, temveč sem odpotoval na podlagi svojih ameriških pravic. Gospod urednik, prosim, poudarite, ker se vedno dobije ljudje z zlobnimi nameni."

Vest o "Zakrajskem pobegu" iz Paveličeve Hrvatske" je priobčil Slavonic Bulletin v New Yorku dne 9. julija, torej propagandni list jugoslovenske režime. Proletarci je dne 23. julija komentiralo, da bi bilo več kot čudno, ako bi katoliški redovnik moral "pobegniti" iz najbolj katoliške dežele v jugovzhodni Evropi. Slavonic Bulletin je torej v propagandne namene jugoslovenske vlade o odhodu Rev. Zakrajska napačno poročal, in za njim so tistov vest ponovili na svoj način slovenski katoliški in drugi listi, toda ne z zlobnim namenom.

"Kako je pri nas sedaj?" je vprašal urednik Glass Naroda Kazimirja Zakrajska in nato pod naslovom "Samo eden dobelj v Sloveniji" priobčil njeve odgovore. Med drugim pravi bivši župnik fare na ljubljanskem Dunajskem cesti sledče:

"Tako strašno je (v Sloveniji), da strašnebiti ne more. Strašne čase je naš narod že imel v svoji zgodovini, ko so hodili Turki plenit in morit v našo deželo. Toda Turki so prili in izvršili svoj roparski namen, pomorili nekaj ljudi..... in potem bi zopet mir..... Toda sedaj Nemci ropajo in jemljejo vse; kar ima kako vrednost, plenijo sistematično in temeljito, a kar pa je najstranejše, je to, da grabijo in zasezajo naše slovensko zemljo... S te naše svete zemlje, prepojene z znojem, krvijo in trpljenjem, sedaj Nemci preganjamajo naše ljudi z največjo brutalnostjo in brezbržnostjo kot popoloma brezpravno rajo. Naš človek nima nobene pravice ne do svoje zemlje, ne do svojih preminin, ne do svojega človeškega dostojanstva in niti ne do svojega življenja. Nemec ima za Slovence samo ime — pes in svinja in"

Levičariji so se v tej vojni spremenili v skrajne "desničarje". Na primer hrvatski komunisti. V prejšnji svetovni vojni so trdili, da so nočeno smatrali za ameriške državljane, nego da so "državljanji vsega sveta". Propagandi slovanstva so se posmehovali in pljuvali na panslavizem. A sedaj pa so "za Jedinstvo Slavenskih Naroda za Uništenje Fašizma". Ampak ta sprememba je prišla medenje šele po 22. juniju to leta. Od avgusta 1939 pa do junija letos namreč niso nikogar klicali v borbo proti fa-

drušči, a pravice pa Nemeč Slovenem deli s puškinim kopitom, bitem, s kroglastimi vrevo. Hitlerjevo povejje je: Slovenija mora biti v treh mesecih popolnoma nemška! In da ta ukaz Hitlerjevi hlapci, kvizidži, Nemci in nemškutariji v sadističnimi gestapovci temeljito in radikalno izvrijejo, morda ni treba še posebej povzdravljati. Ta rabljaka gonja se sedaj izvrije po celi Sloveniji, v takem krutotjo, brezbržnosti in bresobraznosti, da bi bila ista ponovljena za vsega divjaka, a v zgodnjem civiliziranega sveta pa tako podivjanost govorila nima primere.

Hitlerjevi najbolj divjaci pravijo: SLOVENSKI INTELIGENCI. Za duhovnike, učitelje, profesore, zdravnike, avokate, lasti če so na črnih listih pete kolone kot zavedni Slovenčki, ali nobene milosti, pa naj bo toček ali pa priprijet vaški včetljivi. A TUDI ZA ZAVEDNE FABRIKANTE, TRGOVCE, OBRTNIKE IN KMETEVELJA ISTA USODA: U. NICENJE. Vsakdo, ki bi mogel nadredu sležiti kot voditelj in svetovalec, mora izgniti. Na ta način hočajo Nemci slomiti vsak najmanjši odpor v narodu, izbrisati vsako trohicino narodne zavesti, ter tako vsi Slovenci napraviti na ponizno-pokorne hlapce in tlačane in sužnje zagrinjeni Nemci. DO MOJEJO ODHODA IZ SLOVENIJE CELA GORENJSKA NI IMELA NOBENEGA SLOVENSKEGA DUHUVNICA VEC, A NA VSEM STAJERSKEM PA JIH JE BILO SE SAMO KAKIH DVAJSET, A ti so to izgnali drug za drugim. Isto se godi z okrajnimi glavarji, sodniki, avokati, uradniki, zdravniki itd. Danes počeno tegi iz njegovega urada, doma, posvetna, trgovina, kmetije, fabrike, delavnice in jutri onega.

Vsem svojim žrtvam dajo kvečjemu pol ure časa, da se pripravijo za izgon. Vseti pa smoje same kako malenkosti v oblike, a denar, vrednosti in vse drugo pa morajo pustiti Nemcem. Vse, kar smoje vzelj seboj, ne sme tehtati več kakor kakih 10 kg in to velja celo za številne družine. Svoje žrtve na to stlačijo na vojaške truke ter jih odpeljejo čez slovensko morje na Hrvatsko. Cesto jih vržejo s traku sred polja, v gondu ali kjer se jim zdi, pa naj bo to ponoc, ali ponudne, v dežju ali kakorkoli. "March slovenische Pakage!"

Takim nevrečnim izgnancem dajo na roke 200 dinarjev in potem naj si ponagajajo kakor vedo in znajo. Posmilitve v kakšnem strašnem položaju se nahajajo stari ljudje in družine z malimi otroci.

Druge Slovence pa preseljujejo v južno Srbijo. Natrapajo jih v živinske vagonje in sicer toliko v vsak vagon, da revesi ne morejo ne stati ne sedeti. Nato vagonje zapretijo, to je, da se ne smoge odpreti, dokler ne pridejo na določeno mesto. Ako sedaj posmiliti, da vzame po več dni, predno pridejo ti vagoni na svoje mesto, da so ti ljudje zaprti kakor živina, in to brez zraka, brez vode, brez hrane, potem boste lahko razumeli poklenko trpljenje teh ubogih človeških bitij. Da te žrvejjo jokajo, krice, tuljajo in divjajo v teh vagonih, je naravno.

Ne posabavajte, dragi ameriški rojaci, da so med temi trpljimi lahko tudi vasi otroci, vaši starši, vaši bratje in sestre ali drugi sorodniki, prijatelji in znanci, kajti nemika druhal ne poznajem.

Za Lauscheta je bilo nabranih okrog 120.000 podpisov. Za njim je uradno demokratska stranka in kajpada tudi Slovenci na vso moč pomagajo.

Frank Lausche ni imel slabe službe. Donašala mu je kakih dvanajst tisoč dolarjev na leto. Uveljavil se je kot sodnik, toda človek mora iti dalje. Z županskega stolca se lahko pride v kongres. Nato v senat. Frank je o tem premisljeval že v prejšnjih kampanjah. Sedaj je bil pritisk nanj tolksen, da se je odločil "žrtvovati". Vsi politiki, ki namreč kam sprejmejo kandidaturo, se v ameriškem žargonu "žrtvujejo" na zahtevo ljudstva. Tu in tam je to resnica. In recimo, da je tudi v Lauschetovem slučaju.

Toda ako verjamemo drugim, je v svoji pozrtvovalnosti mislil le, da se v delu za ljudstvo povzpne na višje mesto. In od tam pa se dalj naprej.

Gledate podpisov na peticije so naši rojaki veselo poudarjali, da jih je dobil Lausche "rekordno število". Pa jih je res. Njegovi protikandidati so se zadovoljili le s tolkano kvoto, da jih je varno pripeljala v primate.

Na primer, najmočnejši — po mnenju nekaterih vsaj — kandidat proti Lauschetu, je dobil zgolj 30.000 podpisov. Ostali se mnogo manj.

Noben katoliški slovenski propagandist pa se ni omenil delavcev, ki so bili prva in največja žrtev ter že prej živeli v brezpravnosti in beraških raz-

merah. Tisoče slovenskih proletarjev je bilo pogranjanih samo iz Maribora, kaj pa se je zgodilo z njihovimi sodrugi voditelji, pa si lahko predstavljate! Tisoče delavcev je bilo pogranjanih na "slabša" dela in na tlakovanje v Nemčijo, toda za njih nima nikje pomilovalne besede. Ako si delavec, ne pa duhovnik, učitelje, profesor, zdravnik, avokat, lasti če so na črnih listih pete kolone kot zavedni Slovenčki, ali nobene milosti, pa naj bo toček ali pa priprijet vaški včetljivi. A TUDI ZA ZAVEDNE FABRIKANTE, TRGOVCE, OBRTNIKE IN KMETEVELJA ISTA USODA: U. NICENJE. Vsakdo, ki bi mogel nadredu sležiti kot voditelj in svetovalec, mora izgniti. Na ta način hočajo Nemci slomiti vsak najmanjši odpor v narodu, izbrisati vsako trohicino narodne zavesti, ter tako vsi Slovenci napraviti na ponizno-pokorne hlapce in tlačane in sužnje zagrinjeni Nemci. DO MOJEJO ODHODA IZ SLOVENIJE CELA GORENJSKA NI IMELA NOBENEGA SLOVENSKEGA DUHUVNICA VEC, A NA VSEM STAJERSKEM PA JIH JE BILO SE SAMO KAKIH DVAJSET, A ti so to izgnali drug za drugim. Isto se godi z okrajnimi glavarji, sodniki, avokati, uradniki, zdravniki itd. Danes počeno tegi iz njegovega urada, doma, posvetna, trgovina, kmetije, fabrike, delavnice in jutri onega.

Hitlerjevi najbolj divjaci pravijo:

Rev. Zakrajsk kliče: Pomanjajte, zbirajte, dajte! A njen redovniški tovarš J. Bernard Ambrožič OFM pravi v uvodniku v Am. Slovencu z dne 23. avgusta tole:

Rojaki ... nikjer ni zapisano, z neznotrimi črkami, da bo zmaga na naši strani. Še manj je zapisano, kdaj bo zmaga, naš je pripadi temu ali otremu. Kajne, če bi vedeli, da bo čez dva meseča Hitler že v miški luknji in da bo začeli Anglia in Amerika 22. oktobra vrčevati narodom, kar jim je ugrabil Hitler — o, potem ja! Potem bi mi še ali ne delo, pripravili bi se za pomoč domovini, da bi vsaj tiste nakrnili, ki so takrat že ne bo do umrl, pa tudi na narodno predstavništvo bi mislili, saj potem bi vsaj vedeli, da bo imelo kaj posla.

Ker pa je tako, kakor je, ker nihče ne ve, če bi naši dolari pridomogli našim ljudjem in če bi kakšno drugo naš podjetje imelo kak posen. Tako je po porej bolje, da se ne videni.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili, da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

Nekdo, ki je dejal, da je bil socialist, pa je reklo v huđem pomenu, da je ne bo veden vrednost, ne posrednih uspehov, ali se pa ne bo ganil. Taki ljudje so kramarji. Došlej je nisen mislil, da bi bil kdo ponosen na tak titel. Upam, da si še VES naš narod

ne bo podpirala v volilnem boju.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili,

da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

Nekdo, ki je dejal, da je bil socialist, pa je reklo v huđem pomenu, da je ne bo veden vrednost, ne posrednih uspehov, ali se pa ne bo ganil. Taki ljudje so kramarji. Došlej je nisen mislil, da bi bil kdo ponosen na tak titel. Upam, da si še VES naš narod

ne bo podpirala v volilnem boju.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili,

da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

Nekdo, ki je dejal, da je bil socialist, pa je reklo v huđem pomenu, da je ne bo veden vrednost, ne posrednih uspehov, ali se pa ne bo ganil. Taki ljudje so kramarji. Došlej je nisen mislil, da bi bil kdo ponosen na tak titel. Upam, da si še VES naš narod

ne bo podpirala v volilnem boju.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili,

da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

Nekdo, ki je dejal, da je bil socialist, pa je reklo v huđem pomenu, da je ne bo veden vrednost, ne posrednih uspehov, ali se pa ne bo ganil. Taki ljudje so kramarji. Došlej je nisen mislil, da bi bil kdo ponosen na tak titel. Upam, da si še VES naš narod

ne bo podpirala v volilnem boju.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili,

da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

Nekdo, ki je dejal, da je bil socialist, pa je reklo v huđem pomenu, da je ne bo veden vrednost, ne posrednih uspehov, ali se pa ne bo ganil. Taki ljudje so kramarji. Došlej je nisen mislil, da bi bil kdo ponosen na tak titel. Upam, da si še VES naš narod

ne bo podpirala v volilnem boju.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili,

da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

Nekdo, ki je dejal, da je bil socialist, pa je reklo v huđem pomenu, da je ne bo veden vrednost, ne posrednih uspehov, ali se pa ne bo ganil. Taki ljudje so kramarji. Došlej je nisen mislil, da bi bil kdo ponosen na tak titel. Upam, da si še VES naš narod

ne bo podpirala v volilnem boju.

Nekdo je reklo:

"Ko smo v nji skušali agitirati za Vatrota Grilla, ki je naprednjak, so nam odgovorili,

da je proti pravilom. Pravila niso bila spremenjena.

ŽIVLJENJE IN LJUBEZEN

(Sledče je iz predavanja, ki ga je imel pred leti v Ljubljani znani kulturni delavec, socialist, pokojni dr. Henrik Tuma.)

Ljubezen je centralni problem življenja — je v bistvu življenje samo. Brez ljubezni si ne moremo misliti življenja. Sveda moramo pod besedljubezen razumeti ves kompleks združevanja človeka s človekom in preko tega, od prvega početka človeka, da seči bi moral celo nazaj v postanek življenja na zemlji. Saj je ljubezen ono stremljenje, ki veže moža na ženo, da se ustvari novo življenje. Veliki nemški mislec Goethe je trdil, da sta "lakota in ljubezen" edini tvorni sili človeštva. Pa smem spopolnit reku v "lakota in pohota". Celo preidem lakoto in trdim, da je na dnu človeškega življenja pohota, t. j. poželenje po spoinem združevanju. Res je dala priroda človeku veliko slast, ko zadošča svoji potrebi po hrani; lačen človek, ko se najde, čuti v sebi silno zadovoljstvo, lahko rečemo srcečo, v prvi surovi obliki. Hrana je nujno potrebna, da si človek ohrani življenje. Brez hrane tudi ni življenja! No, lahko takoj dostavim, da bi človeško življenje izginilo s sveta, ako bi ne bila priroda dala človeku še večjo slast v spolnem združevanju, kajti le-to je življenjski temelj človeški družbi. Hrana živi posameznika, spolna spojitev pa živi človeško družbo. Le potom spolnega združevanja se človeško življenje nepretrgoma ohranja na svetu. Predalec bi zaseb, ako bi vam hotel razkladati iz biologičnega, sociološkega in filozofskega temelja postanek in pomen življenja in ljubezni. Nastavi hočem le nekaj epizod iz tega življenja.

Moja teta Mica je bila stara devica, seveda tako pobožna, pri tem pa srčno dobra in požrtvovana. Imel sem jo kako rad, takrat rajši od mame. Kot čista devica ni mogla gledati zaljubljenih parov, posebno ne, ko so se poljubljali. Stanovali smo v eni sami sobi in naša družina je bila precej številna. V družino je zahajal zaročene moje sestre. Porabila stvari, ko ni bilo gledalcev, tako besen v svoji ljubezni, da kadar nima žabe, objame tudi kos lesa in ga strastno stiska k sebi. Bog zna, če ni tudi takih mož!

Ne ravno tako morilno, pa vendar kruto ljubezen dobimo tudi še pri človeku. Morda poznate narodno pesmico:

"Eno šibeo bom vresal, da leskova bo, bom dekle namazal, da vriskala bo."

Ruska narodna pa poje: mlada žena brido joka, pa odgovarja sosed, ki jo tolazi: "moj mož me nimá več rad, že ves mesec me ni pretepel."

V podstrešju v kotu ob lini je spreda velika pajkija svojo mrežo. Saj poznate pajčevine. Čudovita mreža, ki je na široko opeta s tenko nitjo ob steni, kako se znake mreže vedno bolj manjšajo proti sredini ter so končno tako gosto zmaknjene, da tvorijo polst, ki objema majhno, ugodno jamicu za dom pajka. V njej preži na svoj plen in pajek je eden najbolj krvoljčnih živali; kar pride v njegovo mrežo, je izročeno smrti. Pa nele samo muha, tudi, če se zamota pajek. V sedno mukot je imel svojo mrežo razpeto manjši pajek. Prišel je na obisk, previdno je pezel na veliko, razpeto mrežo. Par korakov naredi, pa pozorno obstane. Iz luknje pokuka pajkija in si ogleduje vasovalca. Pajek naredi previdno zopet nekaj korakov bliže. Tako se bližata pajek in pajkija, a vendar se pajkija drži le poleg svoje jaškice. Končno se srečata. Pajek, samec zajme izpod čeljusti z malimi ročkami komaj vidno kapljico telesnega sivega soka ter ga vtakne pajkiji pod čeljusti v malo vrečico. A komaj je odpravil, se ga pajkija loti, po kratkem boju premaga in izsesa. Plačilo za ljubezen! Sedaj pa razumeš, zakaj pravi dekla fantu: "Tako te imam rada, da bi te kar snedla."

Po jezerskem blatu med povirjem štiga podolasta, žuželki podobna živalica. Je res prava roparica. Vse, kar je živega, manjšega od nje, napade

PREUREJANJE INDUSTRIJE V MUNICIJSKE OBRATE

Na gornji sliki je arzenal v Waterluu, N. J., ki obratuje noč in dan. Izdelujejo v njemu topove velikega kalibra za Zed. države pa tudi za Anglijo.

in požre. Tri leta tako ropa med povirjem, potem se pa zarije v blato. Nekega junija skozi dne zleze iz bube, mična, metuljčku podobna živalica. Za brezel je prvi razvijen za gorači znana v še tako zakotni vasi. Pojejo jo na zabavah ali kjerkoli se že shajajo in pride vmes tudi petje. Navrhanci so to pesem spremenili tudi v portografičen slog.

Imamo še eno drugo slično pesem, "Tri pure, tri race, tri bele gosi." Pri nas v Clevelandu je "petelinček" že zapel. On je poglavnik publicitev. Prosi všečnikarje, da naj pišejo v prid relifa za staro domovino, pa mu ne gre iz srca.

"Kri ni voda", je vzel od Gorčiča, in od Ivana Cankarja o "Velikem petku". Toda kakko daleč je ta voda od Cankarjevih idej! Njegov nagon, da se maščuje nad socialisti, nima nič skupnega z reliefom. To, da se prikupi klerikalcem, tudi ne more biti v korist pomogni akciji. Le čemu mu slovensko časopisje tako slepo sledi in ponatiskuje njegovo

John Filipič o pomožni akciji za Jugoslavijo

Cleveland, O. — Posem "Petelinček" je po slovenskih krajih znana v še tako zakotni vasi. Pojejo jo na zabavah ali kjerkoli se že shajajo in pride vmes tudi petje. Navrhanci so to pesem spremenili tudi v portografičen slog.

Imamo še eno drugo slično pesem, "Tri pure, tri race, tri bele gosi."

Pri nas v Clevelandu je "petelinček" že zapel. On je poglavnik publicitev. Prosi všečnikarje, da naj pišejo v prid relifa za staro domovino, pa mu ne gre iz srca.

"Kri ni voda", je vzel od Gorčiča, in od Ivana Cankarja o "Velikem petku". Toda kakko daleč je ta voda od Cankarjevih idej! Njegov nagon, da se maščuje nad socialisti, nima nič skupnega z reliefom. To, da se prikupi klerikalcem, tudi ne more biti v korist pomogni akciji. Le čemu mu slovensko časopisje tako slepo sledi in ponatiskuje njegovo

mešanico?

Gorje mu, kdor si upa kaj reči čezenj. On tega ne dopusti. Ima čustveno mehko srce, ne pa kepo svinca.

Tudi urednik Napredka se je zganil in napisal tako čustven dokument, da ga je poglavnik publicitev pripravil v pohatih vsem drugim slovenskim listom. In vzklika: "Ako temu odboru ni zaupati, komu za božjo voljo boste zaupali?"

Kdo pa je sploh trdil, da se komu izmed njih finančno ne zaupa?

No, no, jaz tudi direktorju publicitev zaupam. Saj nihče ne trdi, da niso pošteni. Le na vdušenja ni. In kot izgleda, ga tudi ne bo.

Cemu delati iz komarja ko-nja?

Slovenci imamo čudne lastnosti. Včasih zagorimo kot kupslame, a v drugič nas tudi na tezalnica ne premakne. V tem slučaju pa si nismo niti na jasnom, čemu se gre.

Vemo, da je bila Jugoslavija v vojni. Tudi vemo, da je Srbija grozno trpela; vemo pa tudi, da naša Slovenija ni še sedaj skozi vojne grozote.

Opat, ki je bil dnevnih redovnic v Mariboru. Divja pa nad njimi sedaj nemški teror. Kajpada, vemo tudi, da ljudstvo v slovenskih krajih živi v pomanjkanju. Tako je živel tudi pred to vojno. In končno, po čigavi krvidi?

V Zed. državah je mnogo rojakov, ki so pomagali svojem v domovini z dollarji in tudi po sedanji vojni bodo pomagali — vsak po svoji moći. In nabiral bomo zanje.

Moje mnenje je, da ako hočemo kaj pomagati v splošnem — prisiskočimo na pomoč revezem v Srbiji. Vsi veste, da je Srbija edina izmed jugoslovenskih provinc, ki je v sedanji vojni res bila v vojni! Zato je po mojem mnenju največje važnosti za nas, da kdor hoče kaj pomagati, naj pomaga revezem v Srbiji, ker le oni so žrtve vojne, saj se Jugoslavije inpa na raditega, ker Srbi ne klonijo tilnika.

Cudno se mi zdi, da to pot SNPJ ni podvzela pomočne akcije na svojo roko. Koliko je že na voda vodila humanitarnih podvezetij ne da bi se vezala z drugimi podpornimi organizacijama?

Po radiu v Londonu je govoril Slovencem dr. Krek in opisoval grozote, ki se gode v slovenskih krajih. Med drugim je dejal:

mi. In v vseh je bila uspešna! Čemu izjema sedaj? Ko je S. N. P. J. poseglja v pomoč za to ali ono stvar, se druge organizacije niti zgnile niso. Torej zakaj si jih sedaj nakopavati za "soodgovornost", ko vemo, da ne pomagajo!

Mar "poglavnik" publicitev pomaga?

Seveda, nekaj reklame je dal v liste, toda kdor ga pozna, in kdor zna čitati, ve, da vse, kar je storil, je bilo oglašanje zanj in za njegovo ime (in tem za njegov biznis). On si neke reklame, neglede, ali jo dobi z leve ali desne. Tudi za "čast" mu je. Če, glejte, jaz sem to in to!

Prepričan sem, da se slovensko napredno delavstvo zaveda, kako potrebno je pomagati žrtvam vojne, med katerimi so onokraj morja tudi naši ljudje. To je strašna katastrofa, in naša naloga je, da jo omilimo kolikor mogoče, toda brez klerikalnih zaledij, ki so le slepilo. Ples, ki ga omenjam v uvodu, ni na nas. Naj ga sami plešejo. Lahko jim pri tem želim dober tek in obilen uspeh. Mi pa pojdimo sami zase. Če to storimo, se ognemo razočaranjam, ki nedvomno pridejo, ako se bomo družili s takimi, s katerimi nimamo nič skupnega.

John Filipič.

S seje kluba št. 1 JSZ

Chicago. — Na prošli seji kluba št. 1 smo imeli dva izredna gostja: Rudolfa in Milana Trošta. Ko je bil dnevin red končan, je bil Rudolf povabljen, da izradi svoje mišljenje z ozirom na sedanjo vojno in o položaju in trenjih v starem kraju.

Storil je to na svoj dramatični način. Kot znano, je bil Rudolf Trošt v prejšnji vojni eden glavnih propagandistov Slovenske lige, oziroma londonške jugoslovenskega odbora in deloval za uveljavljanje Pašičevega načrta.

Poročevalc, ki to piše, ga ni vprašal, v kakšni službi je sedaj, a rečeno mu je bilo od drugih, da deluje v odboru, ki se imenuje Slavonic Committee for Democracy". Urad tega odobra v New Yorku.

Rudolf Trošt je svoje nazore na tej seji izražal tako, da bi mu jih lahko podpisal tudi socialist. Tudi s kritiko ni bil skop, namreč proti ljudem, ki so imeli ali še imajo vpliv v režimskih krogih (Jugoslavije). O patru Kazimiru Zakrajšku, ki je dospel nedavno iz starega kraja, je dejal, da je edini med nimi (Slovenci v Ameriki), ki ima o sedanjem stanju v Sloveniji v ostali Jugoslaviji "First hand" podatke.

Daljši govor na tej seji je imel poleg R. Trošta Joško Ovren, ki je izvajal svoje misli o gigantski borbi Sovjetske Unije s Hitlerjevo Nemčijo.

Na Trošta je bilo naslovljeno več vprašanj, na katera je obsežno odgovarjal.

Seji je predsedoval Alice Artach. Poročevalc.

JUGOSLAVIJA GRE SKOZI VELIKO IN TEŽKO TRAGEDIJO

(Nadaljevanje s 1. strani.)

ditev Jugoslavije, za novo, večjo in srečnejšo Jugoslavijo, živel naš vladar kralj Peter II.

Po radiu v Londonu je govoril Slovencem dr. Krek in opisoval grozote, ki se gode v slovenskih krajih. Med drugim je dejal:

Ustanavljajte nova društva. Deset članov(e) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:

2657 S. Lawndale Ave.

CHICAGO, ILL.

"Nimam sicer neposrednih poročil, prav nobenih, tako temeljito so Nemci in Italijani popravili slovenske meje, da jih je pred celim svetom sram, in so hermetično zaprli vse zveze Slovenije z ostalim svetom."

Jugoslovanski tiskovni urad v Washingtonu je poročal, da pride (ali pa morda že do spolj), več članov jugoslovenske vlade v Ameriko, med njimi nekaj Hrvatov in Srbov ter Slovenec Snoj. Svoj stan bodo imeli v Kanadi, v Zed. državo pa bodo prihajali na obiske.

Rusija upanje Jugoslavije

V hrepenjenju po osvoboditvi polagajo posebno Hrvati in Srbi največ upanja na Rusijo. Ako ona zmaga, bo Jugoslavija spet osvobojena. To so Jugoslovani člani sovjetske vlade zagotovili in jih z radio posljednji pozivajo, da naj Nemcem skodujejo kolikor morejo.

Jugoslavija seveda ni edina dežela, ki hrepeni, da bo Hitler poražen. Mnogo jih je, katere enako trpe in upajo na odrešitev.

PRIREDBE KLUBOV J. S. Z.

SEPTEMBER

BRIDGEPORT, O. — Konferenca JSZ in PM v nedeljo 26. septembra na farmi s. Skoffa na Bartonu.

NOVEMBER

CLEVELAND, O. — Koncert "Zarje" na Zahvalni dan v četrtek 20. novembra v SND na St. Clair Ave.

CHICAGO, ILL. — V nedeljo 30. novembra koncert Save v dvorani SNPJ.

DECEMBER

CHICAGO, ILL. — V sredo 31. decembra novodelna zabava kluba št. 1 JSZ.

Listen to

PALANECHE'S YUGOSLAV-AMERICAN RADIO BROADCAST

Every Saturday, 1 to 2 P. M.

STATION WHYP

1520 kilocycles

Great Station on Your Dial

Featuring a program of * Yugoslav Folk Music

BARETINCIC & SON

POGREBNI ZAVOD

Tel. 20-361

424 Broad Street JOHNSTOWN, PA.

PRISTOPAJTE K

SLOVENSKI NARODNI PODPORNI JEDNOTI

NAROCITE SI DNEVNIK

“PROSVETA”

Stane za celo leto \$6.00, pol leta \$3.00

Ustanavljajte nova društva. Deset članov(e) je treba za novo društvo. Naslov za list in za tajništvo je:

2657 S. Lawndale Ave.

CHICAGO, ILL.

Dr. John J. Zavertnik PHYSICIAN AND

Do Workers Want Unions?

With malice that is matched only by its ignorance, dispensers of the foaming-at-the-mouth type of journalism try to represent trade unions as organs of oppression imposed on helpless American workingmen against their will and against their desire. Drawing deep on their gin-and-vinegar bottle, these angry men spume forth columns of vitriol to the effect that unions are "rackets" whose only purpose in life is to mulct dues from American citizens. A man like Mr. Roy Howard's chief editorial writer, Westbrook Pegler, has made a career, not to say a racket, of this idea. Those who have stopped reading the "World-Telegram" and other Scripps-Howard papers may not know it, but they still hold to the Pegler line that unions are imposed on workers from above for the purpose of depriving freeborn American citizens of their birthright and their money.

It seems pointless to argue with union members that the idea is as false as it is malevolent, but the general public may not understand. It might therefore be a service to the public, as well as to your own and other labor organizations, to bring the following facts to the attention of your friends and acquaintances:

Since the Wagner Act was passed there have been hundreds of Labor Board elections in hitherto unorganized plants. Whether Mr. Howard or his Virginio Gayda likes the Labor Board or not, they must concede that elections under its supervision have been signally fair and free from pressure or duress on the part of union representatives. Yet hundreds of thousands of free Americans voted in these elections for collective bargaining and for bona fide unions to represent them. Do Mr. Pegler and his Duce believe that these workers chose to be "tyrannized" and forced to join the unions? They could easily have escaped the "tyranny" by voting against the unions. They didn't because they needed and wanted unions and said so with their vote.—The Hat Worker.

PRICES

Prices are rising. That's no news. But the surprising and alarming—and therefore new—thing about it is that wholesale prices have risen tremendously more than retail prices.

The U. S. Bureau of Labor Statistics price index of 900 wholesale commodities is now 15.8% above the August 1940 level. During the same period the general cost of living throughout the country, according to the bureau, has increased only 3.7%.

The wholesale prices of foods alone has gone up 56% in the last year.

When the wholesale prices go up, retail prices naturally must follow. Therefore it is safe to assume that the cost of living will continue to soar during the remainder of this year.

Leon Henderson is by no means certain that the government can prevent inflation even if Congress does pass the price-fixing legislation now before it.

The situation is "volatile," he says. Some of the things that make it so are:

The government is spending over \$30,000,000 a day for defense, the President told Congress, in his message urging price-fixing. This creates a tremendous demand for goods and services of all kinds.

In June the government spent five times as much as in June, 1940. (During June wholesale prices rose five times as fast as they had been rising August, 1939. Coincidence?)

More workers were working in America during June than at any other time in history. The number was 53,120,000. This was 5,000,000 more than the average during the boom year of 1929. Many workers have received wage raises. Farmers are getting better prices for their products. All this means that for the first time in over a decade, workers have lots of money to spend. They are spending it for accumulated wants. They are also stocking up, for they see prices rising. All this extra spending increases demand greatly and therefore increases the pressure under prices.

The defense spending "must and will increase," said the President. Therefore the pressure under prices will increase.

Some think that the government will be powerless to keep prices from rising—that Uncle Sam may fix his "ceilings" but won't be able to make them stick.

But people who think that way, it seems to us, are thinking in terms of the past. Government has not checked price movements in the past, they reason, and therefore it can't now.

Bit times have changed radically in the last ten years, and especially in the last year. This is a new world, a world in which the U. S. government does things that it did not conceive of doing 20 years ago.

Our guess is that the government can and will control prices, within reason. It will fix "ceilings" above which sellers will be ordered not to sell. If they do so, they may lose their right to do business, or they may find Uncle Sam competing with them in the marketplace, selling for less.

If other means of enforcement are needed, Uncle Sam will find them. Such means may be painful, but they will not be anywhere near as painful as inflation would be.

—Cooperative Builder.

New Communist "Line"

CHICAGO, Ill. — "All methods must be used by the United States in the fight against Hitler. We cannot pledge aid short of war," declared Wm. Z. Foster, national chairman of the Communist Party of America, in presenting his Party's official position to an audience of 5,000 attending a C. P. rally at the Chicago Stadium open air arena on Wednesday, August 20th. Foster denounced the Auto workers union for its resolution pledging aid to England and Russia short of war. The musical program consisted mostly of national American and British songs. American flags (no RED ones) were found in all sections of the hall. When Communist leader Foster made his appearance he was greeted with the waving of American flags. The speaker's remarks were not greeted with the enthusiastic applause that has always been noticeable at Communist meetings. The boozing of Norman Thomas was very weak. Every means was used to push the sale of "Soviet Power" by Hewlett Johnson.

John L. Lewis was bitterly denounced for not making a turn-about-face. .... M. V. Halushka.

Block This Nonsense

(Memphis Commercial-Appeal)

It's just too bad that most Americans never thought twice about the Socialist appeal, "Workers of the World Unite." If they had done more thinking and more acting along Socialist lines, this country would have something infinitely more powerful than battleships and bombers to turn against European dictators. What we then would have would be the exemplification of a powerful human economy, an economy capable for winning the approval of the common people of the other nations for a democratic world order in which America could be the leader.

PROLETAREC

THE MARCH OF LABOR

THYSSEN TELLS HOW HE BACKED HITLER

An article purporting to tell the inside story of Fritz Thyssen's dealings with Hitler is appearing in one of the McFadden publications. It may or may not be accurate.

Ten years ago, Thyssen was the biggest of the "big shots" in German industry. He was making enormous profits, but he wasn't satisfied. He figured that if he could crush Germany's fine trade union movement he could increase his gains.

So he rounded up his fellow industrialists, raised a huge slush fund and put Adolph Hitler to power. Thyssen and his associates thought Adolph was a "nut" who could be pushed aside after he had completed the task of murdering trade union officials and looting trade union treasuries.

But Thyssen wasn't smart as he imagined. Hitler smashed the labor movement, but he also took charge of industry, and when Thyssen objected he had to flee for his life. No one should waste sympathy on Thyssen. He got what he deserved. Nevertheless, his "confession" may serve as a warning to employers in other lands, including our own, that totalitarian dictatorship don't pay in the long run. — Labor.

Britain To Send Two Delegates To A. F. of L. Convention In Seattle

President William Green of the American Federation of Labor announced that the British Trade Union Congress is sending two fraternal delegates to this country to attend the next convention of the American Federation of Labor which opens in Seattle on October 6. The delegates are G. W. Thompson, of the Association of Engineering, and Shipbuilding Draftsmen, and E. Hough, of the Yorkshire Miners' Association. No details as to how or when they will make the hazardous trip have been disclosed.

Both delegates will address the A. F. of L. convention for the purpose of giving American labor fresh, first-hand information on the war situation in Europe and the efforts British labor is making to strengthen Britain's defenses.

NEW YORK.—The sixth national convention of the Federation of Architects, Engineers, Chemists and Technicians, CIO affiliate, will be held in Detroit, Mich., October 10, 11 and 12, it was revealed here.

LINDBERGH'S BUNK

CHICAGO.—In 1938 Russia declared her willingness to fulfill her treaty obligations to Czechoslovakia, should the Czechs be attacked by Germany. The treaty provided that Russia should intervene only jointly with France.

Our Nazi decorated air expert, Charles Cliveden Lindbergh, in 1938 assured his fellow appeaser, Neville Chamberlain, that the Russian airplanes are worthless and that Russia would be unable to help the Czechs. This opinion of a man enjoying then a world reputation gave Chamberlain and Daladier an excuse to sell out at Munich.

Now, after nine weeks of a paralytic "blitzkrieg," Hitler is still unable to crush the Russians or successfully to bomb Moscow (only about 200 miles from the front). The equality of the Russian Army and air force with the German "supermen" is admitted even by such a persistent enemy of Bolsheviks as Col. Robert Moltke McCormick. I do not know whether Lindbergh was an ignoramus or just a plain liar.

In the future, therefore, I shall stick to the common sense and disregard opinions of experts—Ex-Col. Lindbergh's on strategy, Shirley Temple's on literature or Charlie McCarthy's on international policies.

G. P. R.

After Defense Employment, WHAT?

In their intense preoccupation with defense activities many are "too busy" to give any thought to what will happen when defense production comes to an end. Because of temporarily rising employment and even "labor scarcity," others are under the illusion that the problem of unemployment has been solved at last.

Few are giving thought to the menace of the large-scale post-defense unemployment which is sure to come unless intelligent and adequate plans are worked out in advance.

The Federal Council of the Churches of Christ in America at its biennial meeting last December adopted a resolution which said in part:

"Voted: That the American churches co-operating in the Federal Council urge the appointment by Congress or the President of a commission on unemployment to be composed of representatives of consumers, farmers, labor, finance, manufacturing, commerce, government, education, youth, church, and welfare agencies without

CLASS CONSCIOUS "DEMOCRATS"

Although Soviet Russia has applied the strongest brake to the German military machine, and although the Red Army has been hailed as an ally by no less a person than Winston Churchill and pledged aid under our own "lend-lease" law, there are some Americans who share the Lindbergh viewpoint that Hitler is preferable to Stalin.

Letters condemning Russia to the editors of American metropolitan newspapers leave no doubt that some people would rather suffer any fate than the loss of the capitalist private-profit-system.

We read the screeds of those capitalist-minded individuals with more than ordinary contempt. In the name of democracy they condemn the Soviets. But what they fear is that democracy will be extended from the realm of politics to the field of economics.

These American "democrats" who condemn the autocracy of Joseph Stalin are not really opposed to autocracy. Most of them are perfectly willing to see the autocracy of the Mellons and du Ponts continue forever. What they reveal is that they are more class conscious than democratic.

We Socialists hope to avoid the kind of political autocracy that has taken form in Russia. That is our purpose in urging our fellow Americans to use their political power now for the purpose of setting up an industrial-democracy in our own land.

However, most of those who are "agin" Stalinism, come what may, are also the opponents of Socialism by the democratic route. What they really want is dictatorship—the dictatorship that owners have exercised over workers during the capitalist era. They will fight for the right to criticize their political representatives, but they are willing to submit to the dictation of an industrial master.

Certainly, not all who say "Lord, Lord," love the Lord. And not all who prate about democracy are really democrats.

—Reading Labor Advocate.

How Badly Do We

Want Them Loyal?

(Des Moines Register.)

The papers printed pictures of the pretty American born Japanese girls who are candidates for beauty queen of the annual Nisei festival at Los Angeles. A Nisei is an American born of Japanese parents, hence an American citizen by the fourteenth amendment. American schools, movies, radio, and newspapers have Americanized them pretty thoroughly, too, in spite of the solemn conviction of some Californians that they are "unassimilable."

The social discrimination against these Americans is bad enough, but the economic discrimination is worse. All but a few careers are closed to them. If a Nisei wants to be anything but a domestic servant or a truck gardener he has a hard time of it at best. It is the Negro problem all over again, with a different race—only this time the race controls a powerful nation across the Pacific.

There are thousands of Nisei in California, Hawaii, the Philippines. Yet only a few—like Adamic in his book "From Many Lands"—have even tried to look into their hearts. Wherever Adamic's Nisei went outside the narrowly prescribed bounds he was met with a blunt "Americans only," and unreasoning deafness to his agonized cry, "But I AM an American!"

Now all of a sudden, for self-defense, we desperately want them to be loyal Americans. But are we even now ready to pay the modest price in equality of opportunity? We'd better begin asking ourselves this question, and about the Negroes, too—who are here by the millions instead of thousands.

Blackout Threat

Atlanta's two daily newspapers, the Constitution and the Journal, were threatened with a blackout of official state news by Gov. Eugene Talmadge as he fumed about their reporting of his ousting of two Georgia educational officials. The Atlanta papers accused Talmadge of dismissing the officials because they sought to establish racial equality in state schools. If the papers "don't correct their attitude, there's going to be another daily paper in Atlanta," Talmadge stormed.

People will wear the strangest things, or go nearly naked, if everybody else does.—Rupert Hughes.

Suggested slogan: "Down with all fifth columnists and anthropologists!"

—Nonsense! You don't mean to tell me that unorganized workers pay dues?"

"In a manner of speaking, yes. Now, take Martin's Department Store. The clerks were getting \$14 a week. So they joined a union, and now they are paying \$1 a month dues."

"There you have it! By what right does a union agent collect a quarter a week from those poor girls? They can't afford to enrich professional unionizers."

"Let's say they couldn't afford it until they joined the union. You see, father, the contract raised the minimum to \$18. As one of the girls put it: "We figure we were paying \$4 a week due to Martin's Department Store for the privilege of working there. We'd rather pay two-bits to the union and collect the difference."

*

QUIET THE CONTRARY

A government official has said that the 30 per cent increase being sought by railroad workers may prove too much a year hence.

It is doubtful, however, that the carriers will insist on the men taking a 40 per cent raise.

The Children's Bureau of the Wage and Hour Division, U. S. Department of Labor, is charged with enforcing the "oppressive child labor" provisions of the Fair Labor Standards Act.

The Corning Glass Works has perfected a tumbler that lasts twice as long as ordinary ones.

What we want to see is a glass that holds twice as much beer for the same dime.

Nazi propagandists claim that Russia is sending women with extra silk stockings to the front lines.

Maybe that explains how Hitler's tanks got snarled up.